

Krystyna Hudzik

Biblioteka Główna

Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

<https://orcid.org/0000-0002-1449-828X>

REC.: *BIBLIOTHEKEN DER SCHWEIZ: INNOVATION DURCH KOOPERATION. FESTSCHRIFT FÜR SUSANNA BLIGGENSTORFER ANLÄSSLICH IHRES RÜCKTRITTES ALS DIREKTORIN DER ZENTRALBIBLIOTHEK ZÜRICH*, ED. BY ZENTRALBIBLIOTHEK ZÜRICH, A. KELLER, S. UHL, DE GRUYTER SAUR 2018, SS. 532.

Książka jest zbiorem artykułów na temat działalności współczesnych bibliotek w Szwajcarii na przestrzeni ostatnich trzech dekad w kontekście zmian związanych z nowymi mediami i cyfrowymi technologiami informacyjnymi. Publikacja stanowi jednocześnie księgę pamiątkową dedykowaną Profesor Susannie Bliggenstorfer (ur. 1953) z okazji jej odejścia z funkcji dyrektorki Biblioteki Centralnej w Zurychu (Biblioteki Kantonalnej, Miejskiej i Uniwersyteckiej w Zurychu), którą pełniła w latach 2008–2017. Romanistka z wykształcenia i wieloletni pracownik naukowy Uniwersytetu w Zurychu, od 2004 r. poświęciła się nauce o bibliotece i informacji oraz bibliotekarstwu, obejmując kierownictwo Miejskiej i Uniwersyteckiej Biblioteki w Bernie. Była równocześnie aktywna na forum Konferencji Bibliotek Uniwersyteckich Szwajcarii i wielu komisji współpracujących z instytucjami wspierającymi biblioteki, uczelnie i kulturę. Współtworzyła liczne projekty obejmujące biblioteki naukowe całej Szwajcarii, które pozwoliły im ugruntować swoją pozycję i pewnie patrzeć w dynamicznie zmieniającą się przyszłość. Projekty te przedstawiono w artykułach składających

się na omawiany tom, a ich autorami są współpracownicy, koleżanki i koledzy, wyrażający swoją wdzięczność Bliggenstorfer za jej zaangażowanie i umiejętności zawodowe, wsparte licznymi atrybutami osobowości. Jej dokonaniom naukowym i zawodowym poświęcono kolejno przedmowę, wystąpienia powitalne przedstawicieli władz Kantonu Zurych i byłego rektora Uniwersytetu w Zurychu, krótką biografię oraz specjalnie napisany dla niej sonet inspirowany obrazem przedstawiającym sowę *The Wise Owl* holenderskiego malarza Cornelisa Bloemaerta (1603–1684).

Książka liczy ponad 530 stron, zawiera wykaz autorów, objaśnienia skrótów oraz indeks. Artykuły składają się na osiem rozdziałów, które w sposób systematyczny prezentują następującą tematykę:

I. Biblioteki naukowe Szwajcarii – omówienie ich aktualnego stanu do roku 2018 oraz realizowanych przez nie zadań.

II. Narodowe polityki i kierunki rozwoju bibliotekarstwa – trzy artykuły poświęcone narodowym programom i strukturom wsparcia wdrażanym w Szwajcarii, programowi P-5 o nazwie „Informacja naukowa: dostęp, przetwarzanie i zachowanie” oraz narodowej strategii Open Access, a także wyzwaniom w tym zakresie stojącym przed uczelniami i bibliotekami.

III. Projekty o znaczeniu narodowym – siedem artykułów, z których dwa pierwsze omawiają ważne inicjatywy oparte na kooperacji bibliotek: Swiss Library Service Platform (SLSP) i Konsorcjum Szwajcarskich Bibliotek Szkół Wyższych. Kolejne teksty dotyczą projektów w zakresie kluczowych obszarów działalności bibliotecznej, takich jak: tworzenie otwartej platformy szwajcarskich danych bibliotecznych (Swissbib i linked.swissbib.ch); działalność narodowego centrum prawa cyfrowego (CCdigital law); identyfikacja cyfrowa w obszarze szkolnictwa wyższego (SWITCH edu-ID); ujednoczenie zasad opracowania rzeczowego (FRED) oraz narodowy serwis danych geograficznych (geodata4edu.ch).

IV. Inicjatywy w zakresie danych badawczych.

V. Projekty budowlane i wspólne projekty w zakresie infrastruktury.

VI. Zbiory historyczne i specjalne.

VII. Związek zawodowy, statystyka biblioteczna oraz kształcenie i doksztalcanie bibliotekarzy.

VIII. Perspektywy rozwoju potencjału i modernizacji bibliotek szwajcarskich.

Zawarte w podtytule omawianej książki dwa terminy „innowacja” i „kooperacja” wyraźnie akcentują znaczenie współpracy bibliotek dla innowacyjności w budowaniu ponadregionalnych sieci korzystania z informacji. Istota współpracy polega na tym, że razem można osiągnąć więcej. W Szwajcarii wartość kooperacji jest szczególnie doceniana w realiach państwa o ustroju federacyjnym, stanowiącym konfederację 26 kantonów o dużej autonomii (niem. *Schweizerische Eidgenossenschaft*), której mieszkańcy posługują się czterema językami urzędowymi: niemieckim

(65,6%), francuskim (22,8%), włoskim (8,4%) i retoromańskim (0,6%). Używane są tam także inne języki, takie jak: serbski, portugalski, turecki oraz angielski – ten ostatni powszechnie nauczany w szkołach jako pierwszy język obcy¹.

Warto przypomnieć kilka ogólnych danych na temat Szwajcarii, która liczy 8,5 mln mieszkańców, zajmuje powierzchnię 41,3 tys. km² (jest prawie osiem razy mniejsza niż Polska), a pod względem ustroju politycznego stanowi państwo federalne. Oznacza to, że kantony są odrębnymi jednostkami o dużej samodzielności, z prawem regulowania we własnym zakresie życia politycznego, społecznego i kulturalnego. Wielopłaszczyznowość władzy i finansowania (federacja i kantony) oraz zróżnicowanie kulturowe i wielojęzyczność stawiają przed bibliotekami wysokie wymagania co do ich wielorakiej wzajemnej współpracy. Włączeniu wysiłków i środków przeznaczonych na budowanie jednolitej infrastruktury informacyjnej dużą rolę odegrały biblioteki naukowe. Do tej grupy należą trzy biblioteki finansowane przez rząd Federacji: Szwajcarska Biblioteka Narodowa w Bernie (Schweizerische Nationalbibliothek), założona w 1895 r., Biblioteka Federalnej Wyższej Szkoły Technicznej w Zurychu (Bibliothek der Eidgenössischen Technischen Hochschule – ETH Zürich, zał. 1855 r.) i Biblioteka Politechniki Federalnej w Lozannie (École Polytechnique Fédérale de Lausanne – EPFL, zał. 1853 r.). Obydwie wymienione politechniki należą do światowej czołówki w rankingach uczelni w zakresie prowadzonych badań i studiów, a ich biblioteki stanowią centra informacji w zakresie nauk technicznych i przyrodniczych. Biblioteki uniwersytetów o charakterze uniwersalnym ze względów historycznych i ustrojowych miały – niektóre mają nadal – w swej nazwie także określenia bibliotek publicznych, kantonalnych czy miejskich, pełniły bowiem jednocześnie funkcje publiczne i akademickie, np.: Publiczna Biblioteka Uniwersytecka w Bazylei (1460), Biblioteka Miejska i Uniwersytecka w Bernie czy Biblioteka Kantonalna i Uniwersytecka we Fryburgu. W konsekwencji podlegały one władzom kantonalnym (państwowym), a nie uniwersyteckim. Dopiero wprowadzone w 2015 r. nowe przepisy prawne w szkolnictwie wyższym sprawiły, że biblioteki stanowią jednostki należące do uniwersytetów i są przez nie finansowane. Rozwiązanie takie miało na celu wzmocnienie i ukierunkowanie działalności bibliotek na potrzeby nauki i prowadzonych badań, przy równoczesnym zachowaniu związków z miastem czy kantonem, podkreślających ich tożsamość i mieszczańsko-republikańskie tradycje, o czym świadczy bogactwo posiadanych zbiorów historycznych.

¹ Bundesamt für Statistik. Hauptsprachen der ständigen Wohnbevölkerung, 2017, [online], <https://www.bfs.admin.ch/bfs/de/home/statistiken/bevoelkerung/sprachen-religionen.html> [dostęp: 15.01.2020]; (łac. *Helvetia*, *Confoederatio Helvetica*, niem. *Schweiz*, *Schweizerische Eidgenossenschaft*, fr. *Suisse*, *Confédération suisse*, wł. *Svizzera*, *Confederazione Svizzera*, romansz. *Svizra*, *Confederaziun svizra*).

Uniwersytety w niemieckojęzycznej Szwajcarii znajdują się w: Bazylei, Bernie, Lucernie, St. Gallen i Zurychu; we francuskojęzycznej części w: Genewie, Lozannie i Neuchâtel; w dwujęzycznym kantonie niemiecko-francuskim we Fryburgu oraz we włoskim Lugano. Bibliotekarstwo akademickie wydatnie wzbogacają również biblioteki wyższych szkół specjalistycznych i pedagogicznych.

Tworzenie wspólnej polityki bibliotecznej na płaszczyźnie ogólnoszwajcarskiej w sytuacji tak dużego zróżnicowania instytucji politycznych i źródeł finansowania wymagało – jak piszą autorzy – wyjątkowego zaangażowania i determinacji. O ile na poziomie regionalnym kooperacja bibliotek się rozwijała, to była ona jednak ograniczona językowo i technicznie przez stosowanie różnych systemów bibliotecznych. I tak, w zakresie standaryzacji biblioteki niemieckojęzycznej Szwajcarii oraz Austrii współpracują z Niemiecką Biblioteką Narodową. Tworzone centralne projekty musiały uwzględniać perspektywę ich znaczenia dla całego państwa. Przykładem takiego rozwiązania jest Platforma Usług Szwajcarskich Bibliotek (Swiss Library Service Platform – SLSP, <https://slsp.ch/en>), która powstała w 2017 r. z inicjatywy konsorcjum 15 bibliotek szkół wyższych. Platforma ta realizuje koncepcję centralnego serwisu bazującego na jednym wspólnym oprogramowaniu umożliwiającym zarządzanie bibliotekami naukowymi oraz korzystanie z ich usług. Projekt jest w trakcie realizacji, a pełne jego uruchomienie przewidziane jest na dzień 1 stycznia 2021 r. W kontekście tworzenia SLSP pojawiły się ostatnio pytania o dalszą przyszłość swissbib (<https://www.swissbib.ch/>), czyli szwajcarskiego metakatalogu umożliwiającego przeszukiwanie zasobów Biblioteki Narodowej, bibliotek szkół wyższych, wielu bibliotek kantonalnych i instytucji naukowych. W książce Alice Keller przedstawiła narodowe programy wsparcia dla bibliotek w latach 2000–2017 (s. 59–77). W tabeli 2 zestawiała w czterech grupach chronologicznie kilkadziesiąt projektów już zakończonych i tych będących w trakcie realizacji:

1. Projekty konsorcyjne: Licencje i E-archiwizacja (2000–2007).
2. Program e-lib.ch: Biblioteka elektroniczna Szwajcarii (2008–2012).
3. Program SUK P-2: Informacja naukowa: dostęp, przetwarzanie i zachowanie (2013–2016) (zakończone projekty).
4. Program: SUK P-2 (kontynuacja) i P-5: Informacja naukowa: dostęp, przetwarzanie i zachowanie (2017–2020) – bieżące projekty.

Rządowe fundusze przeznaczono na budowanie nowoczesnej infrastruktury informacyjnej dla nauki oraz digitalizację najstarszych zbiorów historycznych. Nie sposób wyliczyć wszystkich wspartych projektów, wystarczy wymienić tylko te dotyczące zagadnień aktualnie dyskutowanych w środowiskach naukowych i bibliotecznych. Chodzi tu głównie o publikowanie Open Access, centralną platformę danych badawczych, centralne stanowisko nadawania numerów DOI dla wszystkich szkół wyższych Szwajcarii czy wirtualną bibliotekę specjalistyczną danych o Ziemi

i mapach (Kartenportal.CH). Prowadzona systematycznie digitalizacja ma na celu rozwijanie serwisów z dostępem do treści zasobów dziedzictwa kulturowego, m.in. starych druków i druków rzadkich (E-rara.ch); rękopisów nowożytnych i średnio-wiecznych (E-manuscripta.ch, E-codices); szwajcarskich czasopism naukowych (E-Periodica) i gazet (Schweitzer Presse Online).

Ciekawy materiał zawiera rozdział V poświęcony projektom budowy i rozbudowy przestrzeni bibliotecznych, rozumianych także w aspekcie kooperatywnego tworzenia nowej infrastruktury. Autorami artykułów w tym rozdziale są osoby bezpośrednio zaangażowane w przygotowanie tego typu projektów – wśród nich są także dyrektorzy bibliotek zarządzający bibliotekami w okresie ich rozbudowy lub przebudowy/modernizacji starych budynków. Inny wariant zmian stanowi budowa nowego gmachu z zachowaniem użyteczności dawnego budynku, co wiąże się z potrzebą wypracowania nowej koncepcji systemu bibliotecznego, funkcjonującego w dwóch odległych siedzibach. Szczególnie interesujące wydają się przemyślenia zawarte w artykułach omawiających doświadczenia i praktyki zgromadzone przy okazji dokonywania zmian przestrzennych w następujących bibliotekach: Centralnej i Uczelnianej Bibliotece w Lucernie, Bibliotece Centralnej i Uniwersyteckiej w Zurychu, w Bibliotekach Uniwersytetów w Bazylei i Bernie oraz w Kantonalnej i Uniwersyteckiej Bibliotece we Fryburgu. Praktyczny wniosek, który można wyprowadzić z ich dokonań, wskazywałby na to, że dobre projekty budynków bibliotecznych powinny być planowane i realizowane długo, wymagają bowiem wiele cierpliwości, a bez wytrwałości i uporu rzadko udaje się osiągnąć sukces.

Przykładem kooperacji w budowaniu infrastruktury dla wielu bibliotek jest powstanie w 2016 r. nowoczesnej biblioteki składowej (Kooperative Speicherbibliothek Schweiz) w Büron w kantonie Lucerna. Zastanawiano się nad wyborem najlepszego wariantu z punktu widzenia konserwatorskiego i ekonomicznego, zapewniającego bezpieczne przechowywanie zbiorów. Wybrano moduł zautomatyzowanego magazynu kontenerowego, z regałami mającymi 14 m wysokości. Wzorowano się w tym przypadku na wcześniejszych tego typu rozwiązaniach zastosowanych w norweskiej Bibliotece Narodowej oraz Bibliotece Brytyjskiej w Boston Spa (2007). Pierwszy wybudowany moduł stanowi miejsce przechowywania 3 mln książek i czasopism. Przewidziana jest możliwość powiększenia budynku o dalsze 3,5 modułu dla 14 mln tomów.

Prezentowana książka zawiera wiele inspirujących – koncepcyjnych, organizacyjnych i technicznych – rozwiązań ważnych dla współczesnego bibliotekarstwa. I do nich wszystkich można bez problemu sięgnąć, ponieważ jej autorzy, zwolennicy publikacji Open Access, również i swoje dzieło konsekwentnie udostępnili w tej właśnie formie. Adres: <https://www.degruyter.com/view/product/489794>